

ONLINE DISCUSSIEPLATFORM

Op de website van SIC is een besloten internetforum geopend voor leden van het bestuur, de begeleidingscommissie en de strategische adviescommissie. Het geeft de mogelijkheid om informatie uit te wisselen en met elkaar in discussie te gaan. De actielijnen uit het activiteitenplan staan hierbij centraal. Op internet kunt u via de pagina 'uw debatbijdrage' deelnemen aan de discussie.

Doelstelling SIC

De Stichting voor Industriebeleid en Communicatie wil activiteiten ontwikkelen om het industriebeleid te stimuleren. SIC wil actuele kennis van en inzicht in de industriële ontwikkelingen verwerven, aandacht vragen voor deze ontwikkelingen en daarmee voor de plaats en de betekenis van de Nederlandse industrie. Ze wil het industriebeleid van het bedrijfsleven, de sociale partners en de overheid stimuleren en mee denken over de richting die dit beleid uit moet gaan.

Nieuwe industrie op
www.industriebeleid.nl

De Nederlandse industrie: *sterke motor met een zwak imago*

Het tweede Nationaal Industriedebat op 14 maart 2007 draaide om het sleutelbegrip investeren. Prof. Dr. Ben Dankbaar presenteerde een beleidsvisie in het Auditorium van Rabobank Nederland (Utrecht) namens de Strategische Adviescommissie van SIC: 'We hebben te maken met een vicieuze cirkel.'

Het gaat goed met de Nederlandse industrie, daar is iedereen het op het Nationaal Industriedebat mee eens. Tegelijkertijd kan het nog veel beter. De Nederlandse industrie innoveert te weinig, heeft een slecht imago, een chronisch tekort aan personeel en te weinig ondernemerschap.

Dankbaar: 'Deze vier punten vertonen een sterke samenhang. Anders gezegd: van het een komt het ander.' Tijdens het debat presenteerde de hoogleraar een aantal actielijnen om het tijt te keren. Zie ook het verslag van het Nationaal Industriedebat op www.industriebeleid.nl (subpagina documenten).

www.industriebeleid.nl
voor het volledige verslag
van het
Nationaal Industriedebat

Activiteitenplan voor de toekomst

In navolging van het tweede Nationaal Industriedebat stelde SIC een ambitieus activiteitenplan voor de toekomst op met daarin de vijf aandachtspunten uit het gepresenteerde rapport, aangevuld met nog drie aanvullende beleidspunten. De komende tijd zullen de punten van beleid voorzien worden.

AANDACHTSPUNTEN

Investeren in KENNISVERWERVING

- Meer investeren in eigen onderzoek en ontwikkeling;
- Meer kennis van buiten de onderneming halen;
- Samenwerken met andere bedrijven, universiteiten en onderzoeksinstituten;
- Eigen creativiteit is van doorslaggevend belang;
- Hbo-instellingen moeten zich richten op toegepast onderzoek.

Investeren in ONDERWIJS

- Bevorderen van instroom in technisch bèta-onderwijs;
- Initiatieven op dit gebied in kaart brengen en evalueren;
- Samenwerking tussen bedrijven en onderwijsinstellingen structureel vormgeven;
- Regionale samenwerking bij bedrijfsopleidingen uitbreiden;
- Schooluitval bestrijden door naadloze overgang school en bedrijf;
- Instroom buitenlandse werknemers kan problemen niet oplossen.

Investeren in INNOVATIE EN ONDERNEMERSCHAP

- Ontwikkeling marketingfunctie vereist intensief contact tussen technici en de klant;
- Innovatie kan soms beter in een nieuw op

te zetten bedrijf plaatsvinden;

- Succesvol uitbesteden en inkopen van innovatie vereist dat een bedrijf voldoende kennis in eigen huis houdt;
- Een organisatie moet ruimte bieden voor het mobiliseren van menselijke creativiteit;
- Succesvolle innovaties vereisen de ontwikkeling van een leidende visie voor de onderneming.

Investeren in SAMENWERKING

- Samenwerking richt zich op een intensieve uitwisseling van ideeën tussen bedrijven, hun toeleveranciers en hun klanten;
- Modularisering maakt samenwerking eenvoudiger, maar maakt veranderingen in de architectuur van producten juist moeilijker;
- Brancheorganisaties en ook vakbonden kunnen een grotere rol spelen bij het bevorderen van de samenwerking;
- Nabijheid doet er toe en onderstreept het belang van regionale samenwerking.

Investeren in IMAGO

De industrie heeft naar de mening van SIC ten onrechte een slecht imago. In het rapport 'arbeidsparticipatie en imago' - te vinden op www.industriebeleid.nl - wordt aangegeven wat de oorzaken zijn en welke oplossingen er mogelijk zijn.

AANVULLENDE BELEIDSPUNTEN

Verplaatsing naar het buitenland

Eerder is in opdracht van SIC onderzoek uitgevoerd naar de omvang en economische betekenis van verplaatsing bedrijfsonderdelen naar het buitenland.

SIC wil weten: hoe erg is verplaatsing? Zijn er grenzen?

Zijn overheidsmaatregelen noodzakelijk en welke rol is er voor sociale partners?

Startende ondernemingen

Nieuwe bedrijven leveren een belangrijke bijdrage aan de groei van de economie en de werkgelegenheid. In 2006 nam de industrie met 3700 nieuwe bedrijven de 8e plaats in van de 12 sectoren.

Hoe kunnen bestaande bedrijven een bijdrage leveren aan verhoging van het aantal startende industriële bedrijven?

En hoe ziet de rol van overheid en sociale partners eruit?

Vestiging van buitenlandse bedrijven in Nederland

Vestiging van buitenlandse bedrijven en overnames door buitenlandse bedrijven is een verschijnsel van alle tijden.

Zijn er overheidsmaatregelen nodig?

En welke rol is er voor de sociale partners weggelegd?

Presentatie SIC beleid

Tot aan het Nationaal Industriedebat in 2010 wordt ieder jaar onder verantwoordelijkheid van het bestuur een tussentijdse visie gepresenteerd door de Strategische Adviescommissie, in nauwe samenwerking met de begeleidingscommissie. Betrokken ministeries, kamerleden, provincies, gemeenten, sociale partners en natuurlijk het bedrijfsleven worden hiervoor uitgenodigd.

Regiodebatten

De komende periode staan 20 regiodebatten gepland waarvoor bedrijfsleven en faciliterende organisaties worden uitgenodigd.

De bijeenkomsten zijn primair bedoeld om het bedrijfsleven te stimuleren meer aandacht aan innovatie te besteden. Anderzijds hebben de bijeenkomsten als doel informatie te verzamelen.

‘Aandacht voor industrie mag niet verslappen’

Na bijna acht jaar voorzitterschap is SIC-voorzitter Willem van der Stokker nog altijd even gedreven als het gaat om de toekomst van de Nederlandse industrie. ‘De belangstelling voor industrie en industriebeleid neemt af als het weer goed gaat met Nederland. En dat proces sluipt er ook nu langzaam weer in.’

Volgens de voorzitter is in tijden van economische groei alertheid geboden. ‘Begin juni werd SIC uitgenodigd door de vaste kamercommissie van Economische Zaken bij de voorbespreking voor kamerleden over de tweede voortgangsrapportage industriebrief. Van der Stokker: ‘Let wel: die brief dateert van oktober 2006 en moet dus nog besproken worden met het kabinet. Rijkelijk laat, als je het mij vraagt. Een teken aan de wand dat bij de politiek de aandacht voor industrie alweer aan het verslappen is.’

HET GAAT GOED

Van der Stokker: ‘De industrie in Nederland draait als een tierelier. Goed, er is wat verschil per branche. Maar niemand heeft te klagen: overvolle orderportefeuilles voor dit en volgend jaar.’ Al jaren zet SIC nadrukkelijk in op innovatie als motor van de industrie. Hierin vindt de stichting steeds meer medestanders. ‘Versterking van de concurrentiepositie kan alleen worden bereikt door breed in te zetten op innovatie, zowel technologisch, product, proces, markt als sociaal en dat alles in onderlinge samenhang. We roepen dat al jaren. Je hoort dat geluid nu overal terug.’

MET MINDER MENSEN MEER DOEN

Naast hosannaberichten zijn er ook genoeg knelpunten voor de industrie, zoals het vinden van goed gekwalificeerd personeel. ‘Niet alleen de grootste zorg van de industrie maar van de hele economie. ‘De juiste mensen, vind ze maar eens. Omdat er onvoldoende personeel is, zal industriële groei alleen nog maar kunnen komen uit verhoging

van de arbeidsproductiviteit. Met minder mensen meer doen. Daar zijn velen het inmiddels over eens. Maar wat is het probleem? Triomfantelijk meldde de tweede voortgangsrapportage industriebrief van het kabinet: ons beleid werkt. Ik denk daar genuanceerder over. In Nederland innoveren op dit moment nog onvoldoende bedrijven. De arbeidsproductiviteit is hoog, echter internationaal gezien verliezen we grip. Kortom: als dit zo doorgaat, verslechtert onze concurrentiepositie.’

Hoewel SIC de kaderscheppende rol van de

overheid zeer belangrijk vindt, moet volgens de stichting toch alle focus liggen op de eigen prestatie van het bedrijfsleven. ‘Zij moeten het doen, niet de overheid. Den Haag en de

sociale partners faciliteren, de ondernemer moet zijn kansen pakken.’ Wanneer is SIC tevreden? Van der Stokker: ‘Als wij op het volgende Nationaal Industriedebat kunnen zeggen dat

bedrijven meer zijn gaan innoveren, de arbeidsproductiviteit is gestegen is en de concurrentiepositie is verstevigd, dan ben ik tevreden. Hoe bescheiden onze bijdrage ook geweest is.’

‘Het is aan ons om de industrie op de politieke agenda te houden’

Onderwijs als oplossing voor personeelstekort

Door de toenemende vergrijzing in Nederland neemt het tekort aan personeel in de industrie de komende jaren verder toe. Dat betekent dat er nog meer druk staat op de vervangingsvraag en wervingsbehoefte. Uit een onlangs afgerond onderzoek van SEOR (Erasmus Universiteit) voor SIC blijkt dat vooral bij technische functies op middelbaar en hoger niveau reeds bestaande personeelsknelpunten verder toenemen. In een vervolgonderzoek (opdrachtgever Stichting Instituut Gak) richt SEOR zich op de rol die het onderwijs kan spelen bij het terugdringen van dit nijpende personeelstekort.

Door opscholing van werknemers ontstaan meer instroommogelijkheden voor lager opgeleiden en allochtonen. Volgens SEOR is vooral onder deze groep een groot potentieel aan arbeidskrachten voorhanden. Opscholing zorgt er bovendien voor dat het personeelsverloop binnen een bedrijf afneemt. Een probleem dat in het vorige onderzoek aan het licht kwam. SEOR denkt dat werknemers uit andere sectoren (met name die met een technische achtergrond) en werklozen op korte en lange termijn een oplossing kunnen zijn. Dit in tegenstelling tot arbeidskrachten uit Oost-Europa of Azië, wat enkel op korte termijn soulaas biedt.

ALLOCHTONE JONGEREN

Om deze groep in beweging te brengen, is volgens Dr. Jaap de Koning, directeur van SEOR, een combinatie van werving en scholing noodzakelijk. En uiteraard is het van belang dat meer jongeren kiezen voor een technische opleiding, waarbij volgens De Koning het potentieel bij allochtone jongeren ligt.

HET ONDERZOEK BESTAAT UIT:

- Kwantitatieve analyses, gericht op bestaande scholingsinitiatieven (werving, behoud, doorstroming).
- Literatuuronderzoek en interviews met vertegenwoordigers van projecten en scholieren.
- Studiereis naar Duitsland over het functioneren van het duale opleidingssysteem.
- Good practices uit aanpalende sectoren.

ONDERZOEK EUROPESE INDUSTRIE

Het Fraunhofer Institut für System-technik und Innovationsforschung in Karlsruhe (FhG ISI) verricht al enige jaren onderzoek naar trends in de industrie in Europa op het gebied van organisatie en innovatie. Dit jaar kan de Nederlandse industrie daar voor het eerst aan deelnemen.

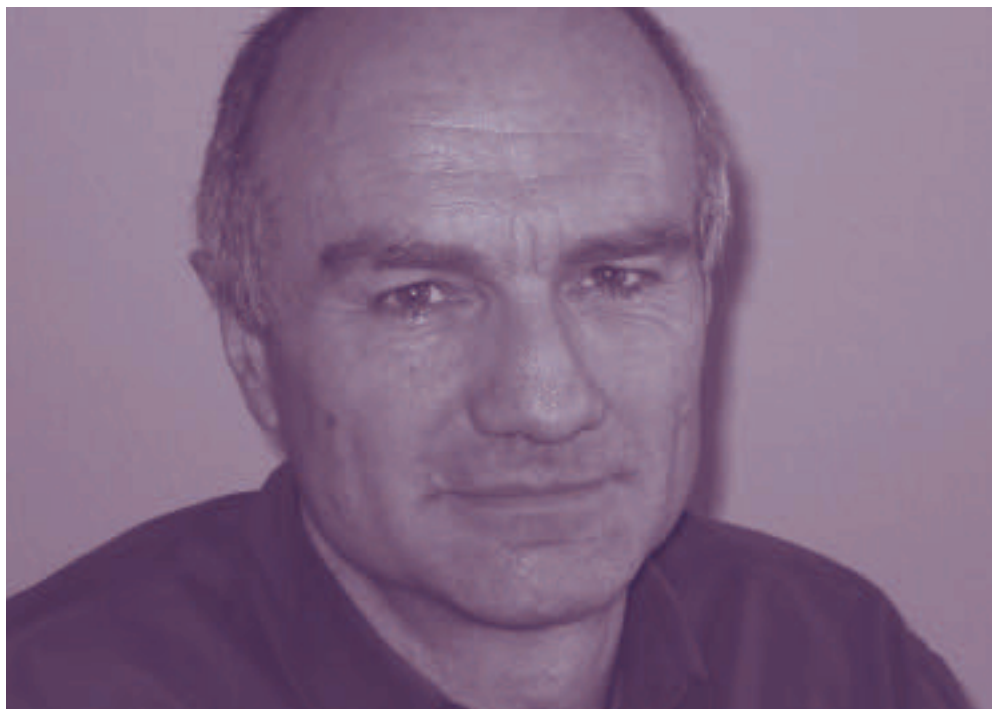
De uitkomsten van dit onderzoek maken het mogelijk onze industrie straks te vergelijken met collega's in andere landen. Het Nederlandse onderdeel van het onderzoek wordt begeleid door Prof. Dr. Ben Dankbaar (hoogleraar innovatiemanagement, sectie Arbeid, Personeel & Organisatie, Radboud Universiteit Nijmegen) en bestaat uit een tweejaarlijkse thematische enquête onder industriële bedrijven in Nederland.

De Rabobank draagt bij als sponsor. Het onderzoek is een zeer welkome aanvulling op eerder verschenen SIC-onderzoeken.

Eén van de belangrijkste wapenfeiten van Jacobs is zijn 'vertaling' van de visie van Michael Porter. Begin jaren negentig verscheen van zijn hand het boek 'De economische kracht van Nederland'. 'Wat wij aan Porter hebben ontleend, is de gedachte dat je strategisch moet voortbouwen op bewezen sterkte en dat innovatief moet uitbouwen. We hebben gekeken naar deze sterktes voor Nederland op basis van onder meer exportcijfers. Deze manier van onderzoek was geheel tegen de tendens van die tijd in. De jaren tachtig kenmerkten zich door generiek technologiebeleid, zoals voor een groot deel nog altijd het geval is.' Met enige regelmaat, aldus Jacobs, verschenen rapporten dat Nederland enorm achter zou lopen. Jacobs: 'Want we hebben dit niet en we hebben dat niet. Terwijl we toch zoal Philips en Unilever hebben. Er werd altijd maar gekeken naar de dingen die we niet hadden.' Het boek deed veel stof opwaaien en wordt nog altijd gezien als één van de belangrijkste vormers van het huidige innovatiebeleid van het ministerie van Economische Zaken.

KENNISINTENSITEIT EN SPECIALISATIE

Het gedachtegoed uit 'De economische kracht van Nederland' vormt nog altijd de basis van zijn werk. 'Onlangs heb ik in opdracht van het ministerie van LNV een rapport geschreven. Ook hier lag de focus op de pareltjes die geen enkel ander land heeft. Waar ligt nu onze sterkte? Het antwoord: kennisintensiteit en specialisatie. Internationaal gezien kun je dat mooi zien aan het aandeel in de exportmarkt. Snijbloemen is misschien wel het mooiste voorbeeld in deze. Van alle bloemen die op het wereldvlak de grens overgaan, is tweederde afkomstig uit Nederland. Dat is een serieus marktaandeel. Ik benadruk overigens dat dit geen pure land- of tuinbouwspecialisatie is. De sterkte van het Nederlandse agrofoodcluster

Uitgaan van de sterktes van de Nederlandse industrie

Socioloog Dany Jacobs houdt zich al ruim twintig jaar bezig met de moderne economie en hoe deze zich ontwikkelt. Als kersverse SIC-hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam zet hij deze lijn voort met de focus op de sterktes van de Nederlandse industrie. 'SIC is voor mij wederom een kans om innovatiebeleid mee te helpen vorm te geven.'

is gebaseerd op interactie tussen landbouw, industrie en dienstverlening. Bij de maakindustrie is het mooiste voorbeeld van traditionele sterkte de scheepsbouw voor de baggerindustrie. Hier beheerst één bedrijf, IHC Holland, tachtig procent van de wereldmarkt voor hoogwaardige baggerschepen. Dat heeft natuurlijk alles te maken met de internationale Nederlandse sterkte in de natte bouw.'

ANALYSE VAN STERKTES

Jacobs: 'Wat je eigenlijk wil begrijpen is: hoe komt het nu dat Nederland daar zo sterk in is en niemand anders? Je probeert die factoren in kaart te brengen. Hoe is historisch gezien

die sterkte ontstaan? Waar staat het nu? Hier wordt wel eens kritiek op geleverd. Ik zou me teveel focussen op het verleden. Tegelijkertijd leg ik dan uit dat iets pas echt historie is als het nu niet meer zou bestaan. Waar het om gaat, is dat het juist nog steeds sterktes zijn. En je ziet ook dat die patronen niet snel veranderen. Hoe komt dat? We hebben op deze terreinen een enorme voorsprong. Bovendien gaat het om producten die nog altijd noodzakelijk zijn en in relatief kleine markten bivaakkeren. Er is vaak geen plek voor nog een speler. Als één bedrijf zo ontzettend sterk is vertegenwoordigd, is het niet aantrekkelijk voor anderen om zich in de strijd te mengen.'

‘Vanaf het punt dat iemand het toegevoegde waarde vindt en ervoor wil betalen, is het innovatie’

KENNIS VAN CONSUMENT

Als senior onderzoeker van TNO heeft Jacobs in de jaren negentig vele sectoren onderzocht, waarbij ongeveer 5 à 10 jaar vooruit werd gekeken. ‘Mijn ervaring is dat het eigenlijk nooit over techniek ging. Waar het wel om draait, is kennis van de markt. Dat het daar wel eens aan schort, heeft het recente Ahold-drama wel duidelijk gemaakt. Wie verstand had van het vak, werd gemarginaliseerd. Managers leven in een afgesloten wereld en hebben geen idee wat er in de maatschappij gebeurt. Hun enige contact met de buitenwereld verloopt vaak via hun kinderen. Mijn advies: gratis marktkennis is gewoon iedere dag tweede klas reizen en luisteren.’

PRODUCT ATTRACTIEF MAKEN

Volgens de hoogleraar onderschatten toekomstvoorspellers vaak hoe lang het duurt voor iets nieuws zakt in de maatschappij. ‘Techneuten denken dat als iets goed is, het automatisch ook zal winnen. Terwijl heel veel technische producten het niet halen of pas twintig jaar later komen bovendrijven. Een voorbeeld is de personal organiser. Ook de fax was gebaseerd op een reeds lang bekende techniek. Hoe komt dat nu? Een stelling van mij is: een van de belangrijkste vaardigheden in de kenniseconomie is het kunnen bakken van lucht. Je moet het product attractief kunnen maken, begrijpen wat klanten waarderen en dus belangrijk is in de waardecreatie. Dat is dus ondermeer ook het design, de verpakking en het imago van het merk. Het is daarom dat ik de culturele kant van waardecreatie zo benadruk.’

ANDERE MENING

Jacobs vertelt al jaren net even andere dingen over innovatiebeleid dan de meesten doen. ‘Ik vind bijvoorbeeld niet dat er een tekort aan bèta’s is in Nederland. Als dat zo zou zijn

dan zouden ze wel een betere boterham verdienen. Nu maken veel ingenieurs de overstap naar een beter betaalde managementfunctie. Iets waar ze niet voor opgeleid zijn en ook niet altijd de juiste sociale vaardigheden voor bezitten.’

ECONOMISCHE WAARDE

Het is volgens Jacobs niet zo dat industrie in Nederland in absolute zin is afgenomen. ‘Net als de landbouw is de industrie de afgelopen jaren nauwelijks groter of kleiner geworden. Het is wel zo dat de economische waarde van de sector is afgenomen, omdat in de dienstensector de productiviteit lager is. Efficiënter werken leidt tot relatief lagere werkgelegenheid en absolute waardecreatie. De industrie is niet langer een multiplier in werkgelegenheid, vanwege verregaande productiviteitsstijgingen. En daar zit de paradox. Waarom is

OVER DANY JACOBS

Begin jaren zeventig studeerde Dany Jacobs af aan de K.U. Leuven. Zijn interesse voor industrie komt eind jaren tachtig tot uiting in zijn promotie aan de K.U. Nijmegen met een proefschrift over de nationale en internationale regulering van de West-Europese staalindustrie (1750-1950). In diezelfde periode wordt hij senior onderzoeker en adviseur bij het TNO Studietoecentrum voor Technologie en Beleid (TNO-STB) in Apeldoorn. Hier komt in '97 een einde aan. In die periode wordt hij bijzonder hoogleraar Innovatie en Externe Organisatie aan de T.U. Eindhoven en een klein jaar later hoogleraar Strategisch Management aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vanaf 2003 is hij deeltijds gedetacheerd als lector bij het Amsterdam Fashion Institute. Hij is columnist bij onder andere het NRC Handelsblad, Intermediair en het Financieel Dagblad. Van 2000 tot 2003 was hij lid van de adviescommissie Technocentra en sinds 2005 tot op heden van de Commissie van Wijzen ICES-KIS (Interdepartementale Commissie Economische Structuurversterking - Kennisinfrastructuur) die de overheid adviseert over de investering van aardgasbaten in de kennisinfrastructuur.

de dienstensector in economische zin zo groot? Omdat de productiviteit daar laag is. Maar de interactie tussen industrie, landbouw en dienstensector blijft cruciaal.’

INNOVATIE

De hoogleraar hanteert een simpele definitie van innovatie. ‘Iets nieuws met een toegevoegde waarde. En die toevoeging hoeft helemaal niet groot te zijn. Vanaf het punt dat iemand het toegevoegde waarde vindt en ervoor wil betalen, is het innovatie. De meeste innovatie is op een schaal van 0 tot 1 slechts een verbetering van 0,001. Je komt bijna nooit boven de 0,5, want als iets echt nieuw is, dan snapt niemand het meer. Het betekent overigens niet dat een innovatie materieel moet zijn, het kan ook een gedachte zijn.’

MODERNE ECONOMIE BEGRIJPEN

Als voornaamste opdracht bij SIC ziet Jacobs het zo goed mogelijk begrijpen van de moderne creatieve kennis- en beleveniseconomie en de consequenties daarvan voor het innovatiebeleid. ‘Met alle dwarsverbanden en combinaties die daar deel van uitmaken. Bij mij ligt het accent altijd op het sectorniveau, omdat daar en nergens anders de concurrentie plaatsvindt. SIC is voor mij wederom een kans om innovatiebeleid mee te helpen vorm te geven. Met de leerstoel gaan we niet in tien richtingen schieten. Bij mij ligt altijd de focus op de culturele en creatieve kant van de industrie en de interactie met de rest van de economie. Waarom SIC? Dat is een club die creatieve impulsen wil geven aan industriebeleid. In mij hebben ze een hoogleraar gevonden die daar graag aan meedoet en voortdurend het vernieuwende van innovatie - ik kan het niet anders zeggen - wil uitdragen. Daarom passen we goed bij elkaar.’

HET BESTUUR VAN SIC

- **W. Dijkhuizen** (PBO/PVA)
- **D. Hardy** (Arcadis Nederland BV)
- **A. van der Molen** (De Unie)
- **K. Roskam** (DRAKA Nederland)
- **W. van der Stokker** (voorzitter SIC)

DE VOLGENDE SECTOREN VALLEN ONDER DE MAAKINDUSTRIE:

- Voedings- en genotmiddelenindustrie
- Textiel- en lederindustrie
- Papierindustrie
- Uitgeverijen en drukkerijen
- Aardolie-industrie
- Chemische industrie
- Rubber- en kunststofindustrie
- Basismetalaalindustrie
- Metaalproductenindustrie
- Machine-industrie
- Elektrotechnische industrie
- Transportmiddelenindustrie
- Hout-, meubel- en overige industrie

DE STRATEGISCHE ADVIESCOMMISSIE VAN HET BESTUUR (SAC)

- **Prof. J. (Jules) Theeuwes** (hoogleraar UvA/SEO)
- **Prof. J. (Jaques) Theeuwes** (hoogleraar TU Eindhoven)
- **Drs. W. Boonstra** (Rabobank Nederland)
- **Mw. Ir. A. Cordia** (Hogeschool Rotterdam)
- **Prof. B. Dankbaar** (hoogleraar KUNijmegen)
- **Drs. H. Kamps** (voorz. ABU/Kroonlid SER)
- **Prof. J. de Koning** (hoogleraar Erasmus Universiteit)
- **Prof. P. Moerman** (hoogleraar Erasmus Universiteit)
- **Prof. H. Schenk** (hoogleraar Universiteit Utrecht)
- **Dr. E.J. Sol** (TNO Industrie)
- **Dr. F. Pot** (TNO Arbeid)
- **Prof. D. Jacobs** (hoogleraar UvA - SIC leerstoel)

Ondersteuning/uitvoering:

- **D. Scherjon** (manager)
- **Mw. N. Kolsteren** (secretaresse)

Even voorstellen

Nieuw bij SIC is Netty Kolsteren. Zij beheert sinds 1 juni het secretariaat van SIC en de agenda van voorzitter Willem van der Stokker en SIC-manager Dick Scherjon. Ze is bovendien eerste aanspreekpunt van de stichting en is te bereiken op telefoonnummer 06 533 288 67 of via info@industriebeleid.nl.

BEGELEIDINGSKOMMISSIE

- Ir. R. Aarts (Industriemanager Gem. A'dam)
- Ir. H. van Baaren (RTC)
- Dhr. H. van Beers (CNV Bedrijvenbond)
- M. van den Berg (CMHF)
- Mw. Dr. N. van den Berg (Zadkine)
- Drs. Th. van den Berg
- J. Blankendaal (BOM)
- Drs. M. Bosch (Havenbedrijf Rotterdam)
- Drs. A.C.M. Breij (Communication Concert)
- B. Broerse (min. OC&W)
- Dhr. R. Bronkhorst (TNO)
- Mw. Dr. M. Brouwer (Univ. van Amsterdam)
- T. de Bruine (Stichting A & O)
- Drs. R. Coster (VNCI)
- P. van Dam (Saxion Enschede)
- Mw. Drs. B. van Dongen (Kalmarin BV)
- Drs. L. Dubbeldam (SER Brabant)
- Dhr. N. Emerencia (VNCI)
- Drs. R. Endert (ministerie OC&W)
- Drs. R. van Engelenburg (Metaalunie)
- Drs. D. Freling (Kamer van Koophandel Amsterdam)
- Drs. A. van der Gaag (ABU)
- Drs. T. Galama (VNG)
- Ir. N. Gerretsen (Intradin BV)
- Mr. E. Groot (AWVN)
- Drs. D. Hagoot (Ministerie SZW)
- Mw. Drs. K. de Heij (IHC Holland)
- Ir. H. van Hoes (Productschap zuivel)
- Mr. P. Hoogenraad (Industriemanager Amsterdam)
- Mw. Drs. L. Huiskens (Kunstenaars & Co)
- Drs. A. Hulspas (ministerie van EZ)
- J. Hylkema (IHC Holland)
- Mw. A. Janssen MSc (Hevenbedrijf R'dam NV)
- M. Karman RA (Bubois & Co.)
- A. van Klaren ra. (Dubois & Co)
- Drs. J. Klaver (VNO/NCW)
- J. Klein Entink (Platform Betatechniek)
- Dhr. R. Lenssen (Smart Group)
- Ir. Th. Lenssen (VPT)
- Drs. H. van der Linden (NVDO)
- G. van der Lit (Stichting. OOM)
- Prof. M. de Looze (TNO)
- Dhr. J. Luikenaar (Havenbedrijf Rotterdam)
- G. Meijer FME/CWM
- Ir. J. Mes
- Drs. G. Nekkers (Ministerie SZW)
- Mw. Ing. A. Notten (LaRed)
- Dhr. E. van der Oest (Corus)
- Mw. Drs. L. Oosterwaal (ABU)
- M. Overbeeke (Solvay Pharmaceuticals)
- Mw. Drs. W. Passmore
- Drs. F. Peltzer (FNV Bondgenoten)
- Mw. Ir. G. van Rhijn (TNO)
- Drs. P. van Roon (FME/CWM)
- W. Ruijgrok (VNO/NCW)
- Mr. R. Schouten (VNSI)
- Ing. P. Schut (Leenstra B.V.)
- Dhr. R. Schuurmans (Tempo-Team)
- E. van Splunter (Communication Concert)
- H. Veldhuis (Saxion Enschede)
- Dhr. M. van der Wal (VNSI)
- Mw. Drs. M. Westerbeek (Metaalunie)
- Mw. E. Winkels (VHP metalectro)
- Drs. J. Wijnstok (Min. van E.Z.)
- T. van der Wouw (VHPP)
- J. van der Zande (Havenbedrijf R'dam NV)

ONDERZOEK

Het onderzoek dat tot op heden voor SIC is gedaan, is uitgevoerd door:

- Prof. J. Theeuwes (UvA)
- Drs. J. Poort (SEO/UvA)
- Dr. J. Pomp (SEO/UvA)
- Drs. C. van Zijderveld (SEO/UvA)
- Drs M.de Nooij (SEO/UvA)
- Drs. N. Brouwer (SEO/UvA)
- Drs. E. Berkhout (SEO/UvA)
- Drs. I. Groot (SEO/UvA)
- Drs. W.Manshanden (SEO/UvA)
- Prof. E. Bartelsman (ESI/VU)
- Drs. K. Bouwmeester (ESI/VU)
- Drs. M. Williams (ESI/VU)
- Drs. M. Biermans (SEO)
- Prof. J. de Koning (SEOR Erasmus Universiteit)
- Drs. A. Gelderblom (SEOR Erasmus Universiteit)

COLOFON

Het Bulletin voor industriebeleid is een gratis uitgave van:
Stichting voor Industriebeleid en Communicatie

Postbus 3016, 2130 KA Hoofddorp,
telefoon (06) 533 288 67, fax (023) 561 44 68,
e-mail info@industriebeleid.nl
www.industriebeleid.nl
KvK Amsterdam 34134851
Rabobank: nr. 3458.18.156

Redactie: SEO, Communication Concert /Weesp:
Bert Breij, Harm Rozie, Eric van Splunter,
Thelma J. Vanoordt (ontwerp)

Productiecoördinatie: Communication Concert,
Weesp

Fotografie: Hollandse Hoogte, Bureau TOP/
Eric Polman, Newscast

Druk: ACI Offsetdrukkerij bv/Amsterdam

ISSN 1873-3955

Niets uit deze uitgave mag worden gebruikt
zonder schriftelijke toestemming van de SIC.